

Բ Ա Խ Շ Օ

ՔՐԼ

ՇԱՀԱՆՈՒՑԻ ԻՍՏՕՐԻԷՆ

(Թիֆլիսի ըսքրարոով)

№ 4

Թ Ի Յ Լ Ի Ձ

Էլեմարաւարձ ապ. օր. Ն. Աղանեանցի Պոլից. 7.
1 9 1 1

891. 99

Բ - 21

891.99

β-21

2152

Ɔ U. h ɹ 0

01 JAN 2009

19 NOV 2010

ՀԱՅԱՆՈՒՑԻ

ԻՍՏՐԻԷՆ

(Թիֆլիսի բարձրագույն)

$$\begin{array}{r} 100.108'' \\ \hline 12-7 \end{array}$$

၁၈၂၆

Էլեկտրաւորձ սպ. օր. Ն. Աղանեանցի Պօլից. 7.

1 9 1 1

27.02.2013

0105 VON 2 1

23.282

Դեվենսությունների գոյն էր, վուր մէ թաղա
կտրած ու օսկու հանգը պլպլւան մէ շահանուց
նընդաւ ձեռս:

Ձէր մսխիլը ափսոսս էկաւ, մագրամ մէբաշ
փիքը արի, արի, ասի, էս փուղի թարիղը կու դուս
գրիմ, մէ էրկու տիղ էլ նշան կոնիմ ու տեհնիմ
էս փուղը ժամանակով էլի ճանգս կու նընգնի՞ թէ
չէ...

Էտէնց էլ արի, թարիղը դուս գրեցի, էրկու
տիղ նշան արի ու գնացի մանդրուքծախող Գիօր-
գուց մէ բուռնութի առայ:

Էն օրէմէն կցած մօզ էրկու տարի, ինչ վուր
ձեռս մէ շահանուց էր նընգնում, շուռ ու մուռ էի
տալի, վունց իմ նշան արածն էր էրկում, վունց
թարիղն էր գրուստ դուս գալի—էնենց վուր բե-
ղար էկայ ու մթքեմէս հանեցի:

Էս քանի օր առաջ, Վանքի հայաթեմէն դուս
էկայ ու տուն էի գալի, հարմուկումը մէ համշարի
լաւ ապեղցին էր ծախում, մօզ գնացի, գինը հարցը-
րի ու մէ ջուրտ առայ, արասանուցը տւի, մէ շայի
խուրդա տւից:

Էդ խուրդէն ձեռիս խաղցնելով տուն էի գը-
նում, վուր մէբաշ էն շահանուցը միտս նընդաւ ու
ձեռիս բռնած փուղը մէ լաւ տնդղեցի, թարիղին
մտիկ տւի,—Տէր-Աստուծ, էն է. աչքերս տրորեցի,
չեշմակնիրս դրի, թարիղն էլ գրուստ էր, նշան ա-
րածնիրս էլ տիղն էր, մագրամ աչքերիս չէի աւ-
տում. գժի հանգը շուռ ու մուռ էի տալի ու ինձ
ու ինձ փնթփնթում.—գանա փուղն էլ է փոխւում,
փուղն ի՞նչ դարդ ունէ, սա էլ խօ աթմորթի չէ,

վուր հալւի ու մաշւի: Մէ քանի տարի առաջ օսկու հանգը պլպլում էր, հիմի էս ինչ է դառի, էս ինչի՞ է ժանգոտւի, ջարթւի, մաշւի ու ծռմուի,— վուր մէբաշ ձեռքս գլում դայիմ բռնած շահանուցը ինքն իրան ժաժ էկաւ, լիզու առաւ ու էսննց խօսից.

— «Արմնում իս, ուստա Ասատուր, մարթու ձեռի քարերն էլ է հալւում ու մաշւում, ուր մնաց թէ իս: Զիս տեհի՞, վուր գորոգի ուպլուէն քարերին չարչրելու ու կասին դարար տալու խաթրու, շինած մաստաւօն քանդիլ է տալի ու նուր մեկանց շինում. քիզմէն բաժնւիլուց յիզը էն հանգի մարդկերանց ձեռն իմ նընգի, վուր միտս ին նընգնում, դողս բռնում է...»

Դրուստ է, իս խիստ վախեցայ ու շատ էլ զարմացայ, վուր մէ շահանուցը խօսիլ կցից, ով գիդէ, ասի, վրէն սատանայ է նստած ու նա է խօսում, ասի, մագրամ սիրտս դայմացրի, գնացի Ալէքսանդրովցիի բաղումը նստեցի ու շահանուցիս աղաչանք արի, վուր իր գլխին էկածը պատմէ:

— «Դուն վուր մանգրունքժախող Գիօրգուց բուռնութի առար ու ինձ էնգի թողից,— կցից մէ շահանուցս— Գիօրգին դախը դուս քաշիր ու ինձ էն հանգի չրխկեցրից մէջը, վուր գլուխս քառու էկաւ, շշկւեցի ու սիրտս գնաց. իփօր ուշկի էկայ, աչքերս բաց արի, ինչ տեհայ, մօդ էրկու հարուր հատ ամեն ջուրս սիւ փուղ, սեօդկի հանգը մէկմէկու վրայ ածած ինք: Մէ քանի նմուտ անցաւ, մէկ էլ տեհնիմ իմ հանգի մէ քանիսն էլ էկան, մէ քանիսը դուս գնացին, իս կի էրկու օր էնգի մնացի:

Էրկու օրւան եղնէն միզ գիփ մէտի դուս հանեցին ու թղտի կտուրի մէջ փաթըթեցին, վուր չը տեհնինք, թէ ուր ին տանում: Մէ պստի տղա միզ դայիմ ձեռին բռնած՝ շաքնելով տանում էր, իս

չիմացայ թէ վուր քուչոֆն ինք անց կենում ու ուր ինք գնում, մագրամ ինչ վուր կօնկի զանգակնեւրու ու բլումա խալխի ձէն ու ձուռն էի իմանում, մէկ էլ էն տեհայ, վուր միզ տանող պստիկ տղէն մէ ինչ վուր տիզ մտաւ ու միզ մի ուրիշին տւից, էն ուրիշն էլ բաց արից ու մէ մէկ կցից տնդդիլ, էն չախը տեհայ, վուր Բոգարջեանցի մաղազիւմն իմ, միզ բերող տղէն միզ էնգի թողից ու ինքը ինչ վուր պաչկէքով բան տարաւ:

Էտի էլ մէ հաստ էրկթի դուռը բաց արին ու միզ մէջը դարսեցին: Խիստ մոլթն էր. ամեն օր մէ քանի ջէր բաց էին անում, միզ տնդդում, էլի կոխպում:

Մօդ չուրս օր էլ էտի մնացի: Զուրս օրից իզը միզ դուս բերին, ածեցին մեշոկը, դուս տարան, մէ ինչ վուր տիզ դրին, իրենք էլ նստեցին ու եալլա, վաղեցրին. իս հէնց գիդէի թէ փայտօն է, մագրամ դուրուտուտուի ձէնից իմացայ, վուր ափտոմօբիլ է, քէփս էկաւ, ասի, խօ ափտօմօբլումն էլ նստեցի... Մօդ տանուհինգ նմուտ էսենց քշած գնացինք, վուր մէբաշ ափտօմօբիլը կանգնեցրին, միզ գիվիր բերին ու մէ օթախ տուն տարան, մէ ստօլի վրայ շուռ տւին, նուր մէկանց համբրեցին, քսան-քսան հաս դարսեցին, իժում թխտի կտուրտանքում փաթըթեցին: Մէկ էլ ինչ վուր Գուրոկի ձէն էկաւ, էս գուրօկի ձէնի վրէն ինչ վուր մարթիք դուս թափեցին ու բղաւել-ճղաւելով դիփ մետի մի օթախը տուն էկան: Էստի զալմաղալ սաքըւից, «Իս տաս մանէթ իմ ուզում». «Իս հինգ մանէթ իմ ուզում». «Էրկու մանէթը ինձ հերիք չէ» — գոռում էին տուն էկող մարթիքը: Էտի նուր իմացայ, վուր Բոգարջեանցի փաթըթիւմն իմ ու բանուրնիրին փուղ ին բաժնում: Մէկը՝ ինձ, իմ

նընգըններու հիդ, թխտի կտուրում փաթըթած ջիբը գցից ու ուշուենց տալով դուս էկաւ:

Իմ թաղա տիղը ախալուխի մէ պստի ջիբ էր, վուրդի սաւայ միդմէն մէ ժանգուտ դանակ, մէ պաշկա մախորկա, մէ կարոպկա սպիշկա ու մէ կոտորած չիբուխ էլ կէր: Էտ մէ պստի ջրումը շուքն ու մախորկի հուտը միթոմ քիշ էր, ախալուխի տէրն էլ իր քրդնած ձեռը ջալդ-ջալդ տուն էր բերում ջիբը ու միդ տնդդում, էնդի ի՞նք, խօ չի՞նք փախի:

Մէ քիշ ճամփա վուր գնացինք, միբ թաղա տէրը մէ դուքան մտաւ: Էստի էնենց դալմադալի ձէն էր գալի ու էնենց փին հուտ էր կանգնած, վուր գլխիս ցաւը բռնից: Միբ տէրը ձեռը տուն բերից ջիբը, միդ դոս բերից: Թուխտը պատուտից ու ինձ մէ դայիմ ստօլի վրայ տափով տալով՝ գոռաց «մէ արադ ածա»: Դուքանչին արադն ածից, մէ գամ էլ նա տափով տւից, իժում վիկալաւ տնդդից ու ուզում էր դալը գցի, վուր մէ ախկատ տուն էկաւ, օղորմութիւն խնդրից: Դուքանչին ախկտից ինչ վուր մանդը փուղ ուզից ու ինձ իրեն տւից:

Ախկատը մէ կիւստուտ փալաս հանից, ինձ մէջը գցից, դայիմ փաթըթից ու ծուցը դրից:

Էլ չիմացայ, էնդանց վուրնց դուս էկայ ու ուր գնացի, մագրամ վուր աչքերս բաց արի, էն տհայ, մէ մինձ քիլի մէջ, ուրիշ փուղերու հիդ բուխարումը դրած իմ:

Ամեն իրիգուն միդ մօդ ուրիշ սիւ փուղիբ էին գալի, էնենց վուր քիլէն ինչկիլ բողաղ լըք-ցըւից, էլ շունչ քաշելու տիդ չունէինք, իս ջլիս տակն էի մնացի, քիշ էր մնում խիդտէի, վուր ինչ վուր փափսոցի ձէն խմացայ, բուխարուցը մէկը ներքիւ թռաւ, էտ քիլէն վիկալաւ, աղլուխը բաց արից, համբրից, մէ քիշ ջիբն ածից, մընացածը փաթըթից ու դուս էկաւ:

Իս էտ ջիբն ածած փուղի հիդն էի խառը, լեղիս պատուից, վախեցայ, վուր եդ թաղա գուղ խաղէինս չըռնւի ու իս հիդը բերթը չը գնամ: Էստունք էի փիքը անում, վուր թաղա տէրս, ուռած փքած կօնկա նստից, ինձ ջրից դուս հանից կանդիխտուրին տւից ու մէ բիլէթ առաւ:

Առջի գամը խիստ ուրախացայ, էս լաւ է ասի, կանդիխտուրի սումկումը համ լաւ հայէր էր կանգնած, համ մուքթա կօնկով ման գուքամ ասի, մէկ էլ մէ բաշ ոսնդա թռաւ ի՞նչ օյին կուլի ասի, վուր ինձ կօնկի դերէխտուրը Բէլգիա դրգի ու միբ պատուական Թիփլիզից իզն ու թոզս կորցնի, ասի, վուր մէ բաշ կանդիխտուրը ինձ դուս հանից ու մէ բարիշնի թաւաղա արից: Բարիշնէն սակվուած բաց արից, մէջիցը մէ պստիկ պորտման հանից, ինձ մէջը գցից ու նուր մէկանց սակվուած զրից, ինձմէն սաւայ պորտմանումը օշով չը կէր, համա դրուստն ասիմ էս տիղը ուփրօ չը հաւնեցի, չունքի էստի ուփրօ տէսակ-տէսակ հուտիբ էր դիփչում քնթիս:

Ախչիկը կօնկեմէն դիվիբ էկաւ թէ չէ, ինձ պորտմանից հանից, մէ չաթուքեսան գաղէթչիկ կանչից, մէ գաղէթ վիկալաւ ու ինձ իրեն տւից:

Գաղէթչիկը ինձ մէ դայիմ տափով տւից, վուր տեսաւ փալլիւ մարթ չիմ, իրա գլխած չամադանը գցից: Սաղ օրը մնացի եդ չամադնում. եդ օրը, նրա «թաղա գաղէթ, թաղա գաղէթ» գոռալուց անգճնիրս խլացան:

Մէկէլ առուտեհան վաղ-վաղ, պարուն գաղէթչիկը ինձ մէ բանցր սանդուխտներով դիվիբ տաւաւ, դրանը մէ թխտի կտուր էր կպցրած, վրէն ոսէվար գրած էր «Բէդակցիա խաթալա»: Էս լաւ բան չէ, ասի, էսքան դաւիդարաբէքից եղը, էլի խաթալալի մէջ պիտիմ նընգնի, ասի՝ Նեքսիւ մտաւ, ինձ ու ինձպէս շատերուն չամադնից դուս

հանից, ստօլի վրայ դարսից: Ստօլի աղաքը մէքաչալ գլխով ջահիլ տղայ էր կանգնած, միզ վիզալաւ մէմէկ տնդդից, համբրից ու մէ եաշիկն ածաւ. դազէթչիկին կի ինչ վուր նիշած թղթիւր աւից:

Ձէր կէս օր չէր անցի, վուր ինձ եաշիկից հանեցին ու տւին մէ կրախմալի շաքիք հաքած ցիլինդրաւորին: Էս ցիլինդրաւորը, էլի էն էրգէն սանդուխտներով ինձ դիվիւր բերից ու վազէ վազ գնաց Շիրաշխանայ, տուն մտաւ մէ դուքան, մէ էրկուսին բարով աւից, նրանց մօդ նստից, գինի բերիլ աւից, նրանց հիդ աաից, խօսից, մէ բաշ վիկացաւ ինձ ուրիշ փուղերի հիդ էնգի վիւր գցից ու ինքը դուս գնաց:

Ինչ վուր մէ մարթ միզ վիկալաւ, ածից ախալուխի ջիւը. դրուստ է էստի ուրիշներ էլ շատ կէին, մագրամ ինձ լայիղ չարին, հիդս չիօսեցին, չունքի իրենք հարուստ էին, մանէթանուց ու տասշահանուցներ էին, ինձ ինչ լայիղ կօնէին, իլաքի էն լածիրակ ուղալթունները, վուր աչկով չին էրևում, միմինձ կի խօսում ին, «մինք քիդմէն մէ չինով աւել ինք», կօսէ:

Ինչկլի իրիգուն էդ ջրումը մնացի, կէս գիշերին էդ ջրի տէրը գնաց տուն, ինձ հիդը տաւաւ, էրէխերքը վրայ թափեցին, էդ մարթուն պաչաչեցին, գլուխը իղեցին, ձեռները դրա ջրը կոխեցին ու ամեն մէկը մէ մէ հատ միզմէն դուս թռեւեցին:

Ինձ մէ իրիք չուրս տարեկան էրեխայ դուս հանից, իս նրա բախտն էի, մէ քանի ջէր պատովը խփից, դէս գլորից, դէն գլորից, ինչկլի պօլի արանքը նընգայ, արա թամաշէն հիմի էստի է, էլ էրեխայ, էլ դէդայ, էլ դուքնի բիջ, էլ ձիւձայ մէ մէ շամփուր բոնած կոխում ին պօլի արանքը, կուղբիրքս ծակում, միթում ուզում ին դուս հանի, բան չունի. իս ուփրօ յիդ իմ գնում, ախպումը թախ կենում:

Շատ չալիշ էկան, շատ գլխները ցաւցրին, մագրամ ինձ էնդանց չը կանացին դուս հանի, վուր իրենք էլ բեղրեցան, էրեխին իմ տիղը ուրիշը տուին ու ինձ էնգի թողին:

Դրուստ մէ տարի էնդի մնացի, ժանգոտեցի, կիդտուտեցայ. ամեն օր աղոթք էի անում վուր էնդանց դուս գամ ու լուս աշխար տեսնիմ:

Մէ գիշիւր ինչ վուր դալմաղալ նընգաւ, ու իմ տիղն էլ մերաշ էնենց տաքացաւ, վուր տաքութէնից սիրտս նիղացաւ, մէ քիչ ներքեւ գըլորեցի, ուփրօ փիս, էստի էլ մուխը աչքիւս էրից, վունչիւ չիմացայ, մէկէլ տեսնիմ, մէ հաստ էրկիթի կտուր պօլի արանքից գլուխը տուն կոխից ու պօլի մի տախտակը դուս գլլից, հէնց էն է ուզում էի գլուխս դուս ծկէցնիմ, վուր մէ ուս գըլխին սմովրի հանգը բան ծածկած վրայ ննգաւ, ինձ վիկալաւ ու ջիւր գցից:

Էս գլխին սմովար դրած ուսը շատ դէս ու դէն վազ տալուց յիդը, էտղանց դուս էկաւ թէ չէ մէ դուքան տուն պրծաւ, մէ ստաքան արաղ խմից ու ինձ էնգի թողից:

Մէ սուտկա էտի մնացի:

Մէկէլ օրը դուքանչին ինչ վուր սիւ ու սիպտակ փուղ ունէր մօդ առաւ, ինձ էլ հիդը ու գնաց Ալէքսանդրովցի բաղի մօդ մէ մինձ շինութին մտաւ, էդ տարած փուղիւր մէ չինոֆիկի աղաքը դարսից ու աղաչանք արից, վուր իրեն ջալդով պատենտ տան: Պատենտը աւին թէ չուին, իս չրտեսայ, իս մենակ էն տեսայ, վուր միզ փայտօն նըստեցրին ու մէ քանի դադախով էտղանց փախցրին: Խիստ վախեցայ, հէնց գիդէի բերթն ին տանում, մագրամ տեսայ վուր մէ լաւ շինութէնի աղաք փայտօնը կանգնեցրին, միզ դիվիւր տարան էրկիթէ դանդուկը դրին:

Անցաւ մէ քանի օր, դանդուկը բաց արին,

միդ դուս բերին, ջոգ-ջոգ դարսեցին ու կցեցին համբերիլը:

Եարար հիմի ռւր պիտին տանի, ասի, ինձ ու ինձ փիքը արի, վուր մէքաշ աչքս պատին նընգաւ ու տէհայ վուր կալենդարի վրէն ամսի քսանն է: Մէ էրգան միբուքով մարթ մօդ էկաւ նստից ու մէ մէկ չինոյնիկնիբուն կանչից, ամենքին փուղ տւից, ասկիբը ձեռ քաշիլ տւից: Ինչ վուր հարուստ փուղիբ կային, դիփ մէտի սաղացան, դիփ լաւ լաւ մարթկերանց ձեռը նընգան, իս ու ինձ պէս մէ քանիսը մնացինք գեղնին ածած, միդ օշով լայիդ չարից, ինչկլի հերթը էկաւ էտղանցի ստորոժնէրու ջամագիբ բաժնիլ: Իս մէ պիանից ստորոժի ճանգը նընգայ, վուր ինձ ջիբը գցից թէ չէ, առաջ խմելու վազից:

Էդ օրը մօդ քսան ստորոժի ջիբը մտայ ու դուս էկայ, մէկը մտնում էր արաղ խմում, ինձ էնդի թողնում, մէ քանիսին էլ դուքանչին նընցը խուրդա տալի, էնենց վուր շատ էդ դուքան տուն ու դուս անելուց իս էլ հարփեցի, քունս տարաւ, մէկէլ վուր ուշիարացայ ու աչքիբ բաց արի, տէհա զարաշտուկում մէ հարփած ստորոժի հիդ քնած իմ:

Լուսադէմին, զարաշտուկից վուր դուս էկանք, իմ տէր ստորոժի գլուխը խիստ ցաւում էր դւսըրտով թթու բան էր ուզում, ձեռը ջիբը տարաւ, տեհաւ վուր իս էնդի իմ, դուս հանից, մօղեցաւ մէ կինտոյին, ինձ նրա մօղ թողից ու ինքը կւասի խիար վիկալաւ:

Կինտոն ինձ ջէր կւասի խիարի ջրով լիքը թարախը գցից, իժում կւասի խիարը վուր ծախից պըծաւ, միդ առանց ցամքացնելու ջիբն ածից, թաբախը վիկալաւ ու գնաց:

Պաղ ասելով, մոմուալով ու մէ մէ գամ էլ շւացնելով Շիրաշխանով դիվիբ գնաց, հասաւ լաւլաբըրի մէյդան, տուն մտաւ մէ տրախտին, իրա

համփոսնեբերին գլխին մօդ արից, ջիբից միդ դուս հանից, նընցը շանց տւից ու մէքաշ դիփ մէտի տրախտինից դուս թափեցին, գնացին խոջիվանքի կուռը, մէ մինձ պատի աղաքը կանգնեցին ու ամենքը ձեռին մէ մէ փուղ բունած էտ պատովն էին տալի, իժում ձեռով չափում, իմ տէր կինտոն ինձ էնդգամ պատովը տւից վուր. խօ տէհում իս լըղարեցի ու լենացայ, էտենց միդ ջէր շատ պատով կուտային, վուր մէկը մէքաշ չըրդաւէր «գարադօյին գալիս ա, գարադօյին գալիս ա». գարադօյի անումը վուր իմացան, միդ էնդի թողին ու իրենք պոկ, փախան:

Գարադօյին մօղեցաւ, միդ մօդ արից, համբըրից, ջիբն ածից ու բիթիբը սըելով կամաց կամաց յիդ գնաց:

Ինչկլի գիշիբւայ տասերկուսը գարադօյի ջրում քուշումը կաղնած էի. տասերկուսից եղը դրա տիղը ուրիշը կանգնից ու միբ գարադօյի ինձ իրենց տուն տարաւ:

Մարթ ու կնիկ մէ քիչ հաց կերան, իժում մէքաշ զալմաղալ գցեցին, կնիկը ուզում էր, վուր միդ ինքը պահէ, մարթը դարուլ չէր կենում: Գիշիբը մարթը վուր քնից, կնիկը թաքուն վիկացաւ, միդ գարադօյի ջըբէմէն հանից, իրա ջիբը գրից ու միթամ վուչիչ քնից:

Մէկէլ արուտէհան, գարադօյին գնաց իրեն գուրձին, կնիկը վի կացաւ, չուրիբը հաքաւ ու վա. դէվազ գնաց Թամամշովի քարվասլէն, տուն մտաւ, դէս ման էկաւ, դէն ման էկաւ, խան մէ դուքան մտաւ, խան մէկէլը ու վիբը ինձ ուրիշ իմ թահարների հիդ մէտի մէ մաղաղիում թողից, ինքը կի թաղա տուփիբ հաքաւ ու դուս գնաց:

Մաղաղի տէրը ինձ խիստ մուղայիթ վիկալաւ ու դախլումը գցից: Էս դախլը Գիօրգու դախլի հանգը չէր, էստի սէլոտկի հանգը մէկմէկու վրայ չէինք ածած, չունքի իմ ձէնի փուղ քիչ կէր, դիփ

մի մինձ փուղիւր էին, ու իս խիստ խալաթ էի նընգած էտ դախլումը, ինչկլի մէ շափաթ իրի-գուն, մաղաղի տէրը ինձ գուս բէրից ու մէ խիստ զպլտած պրիկաշիկի ձեռը դրից:

Պրիկաշիկը իմ թահարը իրիք հատը ժիւշտ-կի ջիւր գցից, մնացածը կի պօրտմանը ածից, դա-լաքխանէն տուն մտաւ, էրեսը թլաշիլ տւից, միզ էնդի թողից ու ինքը գուս գնաց:

Դալաքի գուքնումը էնքամ ժուգ մնացի, ինչ-կլի մէ օր մէ մկրատնիր սրող խախօլ տուն մտաւ, դալաքի մկրատնիրը սրից, ինձ վիկալաւ, շուռ տւից, տեհաւ, վուր խիստ ժանգուտ իմ, չարխի քարի վրայ դրից ու էրկու էրեսս մէտի էնդդամ սրից, դորով պըլպըլեցրից, վուր նամուսս դիվիր բէ-րից, իժում տարաւ փոնչուն տւից ու հաց վիկալաւ:

Փոնչու տղէն տեհաւ վուր խիստ իմ պպըլը-լում, հօրը խափից թէ «տետրակ պիտիմ առնի, էդ փուղը ինձ տու». հօր ձիոնեմէն առաւ ու սաղ մէ շարաթ հոքիս հանից, էն ղդամ դէս ու դէն շուռ ու մուռ տւից, նընգրտեհանց շանց տւից, վե-րիւնեքիւ գցից ու վիւրչն էլ Զուբալովի թրիատի համա իմ գնանուց մէ բիւթ առաւ:

Թրիատի կասիրէն քինթ ու պոռնգ վեր թողնելով ինձ վիկալաւ ու մէ ղրաղ տիղ վիր պը-ցից: Էտ իրիգուն էտի լուսացրի: Մէկէլ օրը առու-տեհան մէ ցածրալաշ մարթ, կասումը ինչ վուր փուղ կար գիւի մէտի մօգ արից, ածից մէ աղլու-խի մէչ ու ճամփա նընգաւ գրա գորոգի ուպրաւէն, միզ էնդի թողից, ինքը կի չիմ գիդի ուր գնաց:

Էստի միզ վիկալան ածեցին պուճուր տիւօյի մեշօկնեքում ու մէ էրկթի զանդուկում մէկմէկու վրայ դարսեցին, իս ամենքից տակը մնացի, ծանդ-բութէնի տակը ճխլում էի ու ձէն չէի կանացի հանի, վուր մէկէլ տեհնիմ զանդուկը բաց արին, մէմէկ մէմէկ դուս հանեցին ու պօլի վրայ մեշօկնե-

րեմէն դարդկեցին. միզմէն մէ քանիսը դէս ու դէն գլորւից, ուզում էր ծլկւի, մազրամ չեաւ, էլի յիդ բերին ու գցեցին էդ փուղի գորի վրայ:

Անցկացաւ մէ կէս սահաթ, ինչ տեհնիմ, վուրդի վաղապրառչիկ, թուրախի, քուչէք աւլող մշակ տուն էկան ու շարքով կանգնեցին, ծոցներե-մէն կնիշկէքը հանեցին ու ստօլի վրայ դարսեցին, մէ լղար, չեշմակաւուր մարթ էդ կնիշկէքը մէմէկ տնգղից, ինչ վուր մէչը գրից ու միզմէն մէ-մէ բուրը վիկալաւ նրանցը տւից:

Իս մէ քուչէք աւլող մշակի ջիւրը մտայ, հես-տի նամի հուտ էր կաղնած էդ ջրումը, վուր շուն-չըս կտրւից: Մշակը գուս էկաւ գորոգի ուպրաւից ու գնաց, իս ջէր բէխաքար էի թէ ինձ ուր է տա-նում, ինչկլի նրան մէ ուրիշ մշակ ռաստ էկաւ, իս նրանց մասլահաթից իմացայ, վուր միզ տանում է իրենց երգիր գնացող մէ պառաւ մշակի մօդ ու միզ ուզում է Մուշ ղրգէ:

Բանս բուրթ է, ասի, ջէր էս օխնած Ռուսէ-թում ինչ օրումն իմ, ասի, վուր հիմի էլ Օսման-լի խալխի ձեռը նընգնիմ, իլաքիէն արլին իմուղ քրթիրը, ով գիդէ ինձ ինչ օրը գցին, ասի. ինձ ու ինձ փիքը էի անում, վուր մշակը ինձ մէ կիխ-տուտ օթախ տուն տարաւ, մէ պառաւ մշակին ա-ղաշանք պաղատանք անելով իրեն տւից վուր միզ սաղ սալամաթ իրգիր հասցնէ ու հասնելու բաշ-տան իրեն օղլուշաղին տայ:

Պառաւ մշակը խօսկ տւից, արխէինացրից ու միզ խիստ մուղայթով մէ կիխտուտ փալասում փաթըթից, ծուցը դրից, մէ գժլտած գողինք էլ շալկից, միզ էնդի տանող մշակին պրօշտի արից, օթախից գուս էկաւ. էրեսի խէչ հանից ու ճամ-փա նընգաւ:

Մօդ մէ սահաթ ճամփա գնացինք, իժում մէ տիղ միւր պառաւ խաղէյնը նստից, ձեռը տուն բե-րից ծուցը, միզ տընդղից, ուփօր լաւ խորը տուն

քաշից, վուր չը փախչինք ու ինքը արխէին քը-
նից: Մաշինէքի ծուցից ու խալխի զարմաղլից ի-
մացայ, վուր վազդուումն ինք, էլ ազատելու չա-
րայ չկէր, Մուշ պիտի գնայի, էն է ուզում էի
Թիփլիզին պրաշայ անի, վուր մէ ինչ վուր ձեռը
տուն էկաւ միզ մշակի ծուցեմէն դուս բերից, իս
էն սահաթին մատս կծեցի ու իմացայ վուր էս
տուն էկող ձեռը ետդ մարթու ձեռն է, չունքի
հինչկլի տուն էկաւ ու միզ դուս տարաւ փոթոլի
անգը դողում էր, դրուստն ասիւմ ջեր մշակը խիստ
միխկա էկաւ, հաւա էն կի ուրախացայ վուր էլի
իմ քախկուումն իմ մնում:

Մշակի ծուցեմէն դուս բերող ձեռը, ծուռն ու
մուռը քուչէքով միզ մանածից, իժում սուրիողնի
մտաւ մէ մինձ դալա, մէ տարուրէտկի վրայ նըս-
տից ու բղաւից «պարա չայ»։ Էստի իս իմացայ
վուր տրախտինումն իմ: —Չայն բերին թէ չէ, մօզ
չուրս հինգ հոքի մօզ էլան սրա կուխկին նստո-
ւեցին, հարց ու փորց արին, թէ սաղ օրը ուր է
կորի, իժում հարցրին էսօր բան ու ման ճարիլ է
թէ չէ: Միւր պարունը ջեր ուզում էր ատկազ անի,
թէ միթամ վունչիչ չէ ճանգի, մագրամ վուր սու-
տը դուս չը գնաց, միզ դայիմ ստուլի վրայ չղկաց-
նիլով, կիխտուտ փախսից դուս բերից ու պար-
ծէնալով թէ վունց է մէ քնած մշակի ծուցեմէն հա-
նի, կցից համբրիլ: Մէկ էլ չիմ գիղի Բնչ պա-
տահից, վուր սրանք մէկ մէկու տարուրէտկա, ստա-
քան, չայնիկ, տուր թէ կուտաս, մէկ մէկու գըլ-
լտոմ էին տալի:

Սրանց զարմաղլից իս էսնեց շէկլեցի, վուր
չիմացայ թէ էնդանց վունց դուս էկանք իս ու իմ
թաղա տէրը: մագրամ աչքիւրս վուր բաց արի, տե-
հայ, խաղէինս մէ կրաւաթի վրայ գլուխը դայիմ
փաթըթած քնած է, իս կի բալիշի տակը մէ քի-
սու մէջ նընգած դրած իմ:

Իրիք թէ չուրս օր էտի վուր մնացի, մէ օր
հիւանդ խաղէինս տնքալով ինձ բալիշի տակիցը
դուս հանից ու կրաւաթի մօզ կանգնած մէ պառաւ
կնգա տալով ասից, «դէդի ջան, դուն արխէին կաց,
իս լաւ կու գառնամ, ահա էս փուղը վիկալ, ինձ
համա մէկէլ վուր գաս, լաւ գառնջի խաղուդ բի»:

Պառաւ կնիկը միզ ձեռի աղլիսումը դայիմ
փաթըթից, ձեռին դայիմ բունած բալնիցից դուս
էկաւ, գնաց տուն, կամօղի հուշրէն դուս քաշից,
ու մուղայթով միզ էնդի գրից:

Էն օրը ինչկլի իրիգուն մնացի կամողում, ի-
րիգնապահին, էգեղեցու գանգկնիլը տւին թէ չէ՝
պառաւ կամօղը բաց արից, աղլուխը հանից, ինձ
վիկալաւ, մնացածը էլի կապից, տիղը գրից ու
տէրօղորմէն գցելով ժամ գնաց. ինձ մուղայթով
գրից մղգսու առաչ ու մէ ջուխտ իստակմում վի-
կալաւ:

Մղգսին չիմ գիղի թէ ինչիլ ինձ մէկէլ փու-
ղերու հիդ չխառնից, համա ինձ վուրդի էլ պահից,
խիստ մութը ու դժար գթնելու տիղ էր: Մէ մարթ
իրիգնիլը գալիս էր, դախը համրում, համա ինձ
չէր տեհնում. իս կի իմանում էի, վուր մէ-մէ գամ
մղգսին ասում էր էն մարթուն թէ «պարուն իրից-
փուխ, վալլա իս խաբար չիմ, թէ մըմի փող ուր
կու պակսի»:

Նարսուն-քառսուն հատ իմ չինի ու իմ հան-
գի վուր մօզ էլաւ, մղգսին միզ դուս բերից, դրից
ծուցը, ժամը կոխպից ու մէ պուճուր օթախմտաւ,
էրեխերքին պաշալըշից ու միզ մէ կնիկարմատի
բուռը գնելով ասից. վուր տանի տան քրինը իրեն
տայ: Մղգսու կնիկը միզ վազէվազ տարաւ մէ
լաւ դուքած դալա տուն մտաւ ու միզ մէ կունձու
հանգը հաստ կնիկարմատի աղաքը դարսից, ինքը
մէ զապիսկա վիկալաւ ու դուս գնաց:

Տանտիրուչ ախշիկը միզ վուր տեհաւ, թըռչ-
կոտալով առաչ էկաւ ու մօրը աղաչանք արից,
վուր միզ իրան բախշի: Մէրը շատ չէմ ու չում
արաւ, վուր ախշկայ օխտեմէն չեկաւ, նրա ջիգը
միզմէն հանից, մէ էսնեց շաղ տւից միզ, վուր
շէկլեցինք ու գէս ու գէն գլորվեցինք: Իս չալիշ
էկայ վուր թախկենամ, մտայ կուշէտկի տակը,
մագրամ չեկաւ, մէ իմերլի բիջ կարտօփիլի մումը
վառից ու պօլի չտակով ինձ կուշէտկի տակից դուս
թրեից, տւից բարիշին: Բարիշին շլապէն ծած-
կից, դուս էկաւ, ու մէ կաւալբրի հիդ Գօլօվինցկի
քուչումը մէ քանի դուքան տուն ու դուս պրծաւ,
ինչկլի իր ուզածը գթաւ, միզ էնդի թողից ու ին-

քը կաւալերի հիդ սիրի-բիրի անելով դուս գնաց:

Ինչկլի իրիգուն էնդի մնացի: Խիստ բեղրած էի, ինձ ու ինձ փիքը էի անում, վուր էրնէկ էստի մէ շաբաթ մնամ, մէ լաւ դնջանամ, մազբամ վուչ տեսանիս էգիպտոս, ջէր խօսկը բերնեմէս չէի դուս թողի, վուր մէկ էլ տեհնիմ, էդ եաշիկը դուս քաշեցին, ինձ հանեցին ու տւին մէ պուճուր գէմնազիստին, գէմնազիստը չէր վիկալնում, քիչ է կօսէ, մաղազիի տէրը խիստ բարգացաւ էդ գէմնազիստի վրայ, թէ «քիդ ինչ վուր տալիս ին դու վիկալ»։ Եւ ինչ լաւ էլաւ, վուր դրանով պրաժէկտուր ջի կանաչ գնայ, էլի «գուզէ» էս չիմ ու չուրի վուրտը ջի գաւ քոթակ կէրայ, էնենց վուր գիմնազիստը ինձ գցում էր ստոյկի վրայ, հէրն էլ վիւր էր կոտում ու պօլի վրայ շարտում, մօդ մէ սաշաթ ինձ խան էս պատովը խփեցին, խան էս պատովը, ինչկլի գէմնազիստը դարուկ կացաւ, ինձ վիկալաւ, լաց ըլելով ջիրը դրից ու մաղազիեմէն դուս էկաւ:

Էդ գէմնազիստը ինձ վուր շատ դէս ու դէն գցից ու մէ քանի ջէր էլ վուր գեղնով տւից ու ձէնս տընդդից, վիրչը գնաց մէ պրաժիկտօրի աղաք կանգնից, ափիշէն կարթաց, ախ քաշից, իժում կամաց-կամանց յիդ էկաւ ու ջգրած սիրտը հովացնելու համա, թուրքեմէն մէ ապելցին առաւ ու ինձ էնդի թողից:

Ապելցին ծախող թուրքը ինձ մէ էրկու ջէր գեղնին խփից ու տեհաւ վուր դալը մարթ չիմ, եքայ քիսէն բաց արից, գցից մէջը, բերանը դաշիմ կապից, էն է, ուստայ Ասատուր, դուն էլ մօդեցար ու ինձ էն հուտաց թուրքի քիսեմէն աղատեցիր: հիմի էտենց արմցած ինձ մտիկ իս տալի, վուր էրէգ մէկէլ օրւայ էն թազա մէ շահանուցը, էս ինչ հանգի է ժանգոտւի, հալւի ու մաշւի: Իս խօ գիդիմ, վուր դուն էլ ինձ էրգան ժամանակ չիս պահի, մէ կոնով գլխեմէդ ուղ կօնիս, մէ բանի հիդ ինձ կու փոխիս ու թէ էս խալխի ձեռնեմէն սազ կու մնանք ու չինք մեռնի, էլի մէ օր իրար ուստ գուքանք, միր գլխով անցածնիրը իրար կու պատմինք:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0326489

ՀԱՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

1. Երգիծաբանական հաջողածներ, 10 կ.
2. Աշխրջումը խօսկը փուղն է, . . 5 կ.
3. Օրէն ձիւր կուրն է, 5 կ.
4. Շահանուցի իստօրիէն, 5 կ.